

Νικόλαος Σπηλιιάδης

Αναίρεσις

μετάφραση: Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης
 έρευνα - σχόλια: Γιώργος Καλπαδάκης

Γραμμένη στα γαλλικά το 1838, αδημοσίευτη μέχρι σήμερα, κυκλοφορεί για πρώτη φορά στα ελληνικά, μεταφρασμένη από τον Αλέξανδρο Παπαδιαμάντη, η υπεράσπιση της πολιτείας του Ιωάννη Καποδίστρια από τον πρωθυπουργό της κυβέρνησής του.

512 σελ.- 30€

Simon Critchley

Σημειώσεις περί αυτοκτονίας

μτφρ: Μυρσίνη Γκανά
 136 σελ.- 11,00€

δοκίμιο

Mark Forsyth

Σύντομη ιστορία της μέθης

μτφρ: Κατερίνα Λάμψα
 376 σελ.- 18€

δοκίμιο

Άννα Μαρία Δρουμπούκη

Μια ατελείωτη διαπραγμάτευση

352 σελ.- 16€

ιστορία

Ευστάθιος Χ. Λιανός Λιάντης

Άγιοι του Θεού, Θεράποντες του Έθνους

160 σελ.- 23€

ιστορία

Florian Houssier

Ο έφηβος Φρόιντ

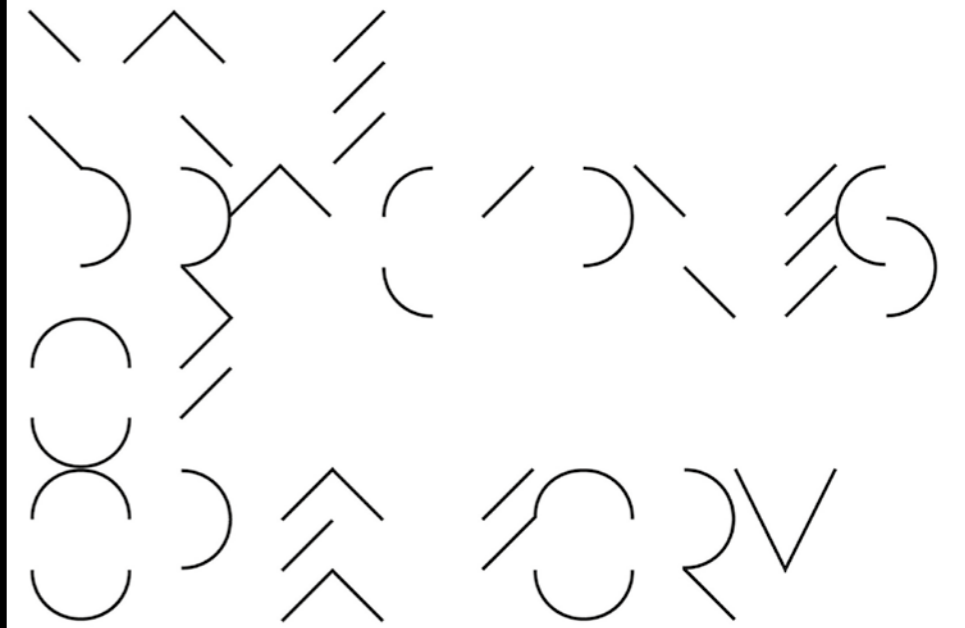
μτφρ: Ναυσικά Τσιπά
 312 σελ.- 20€

βιογραφία

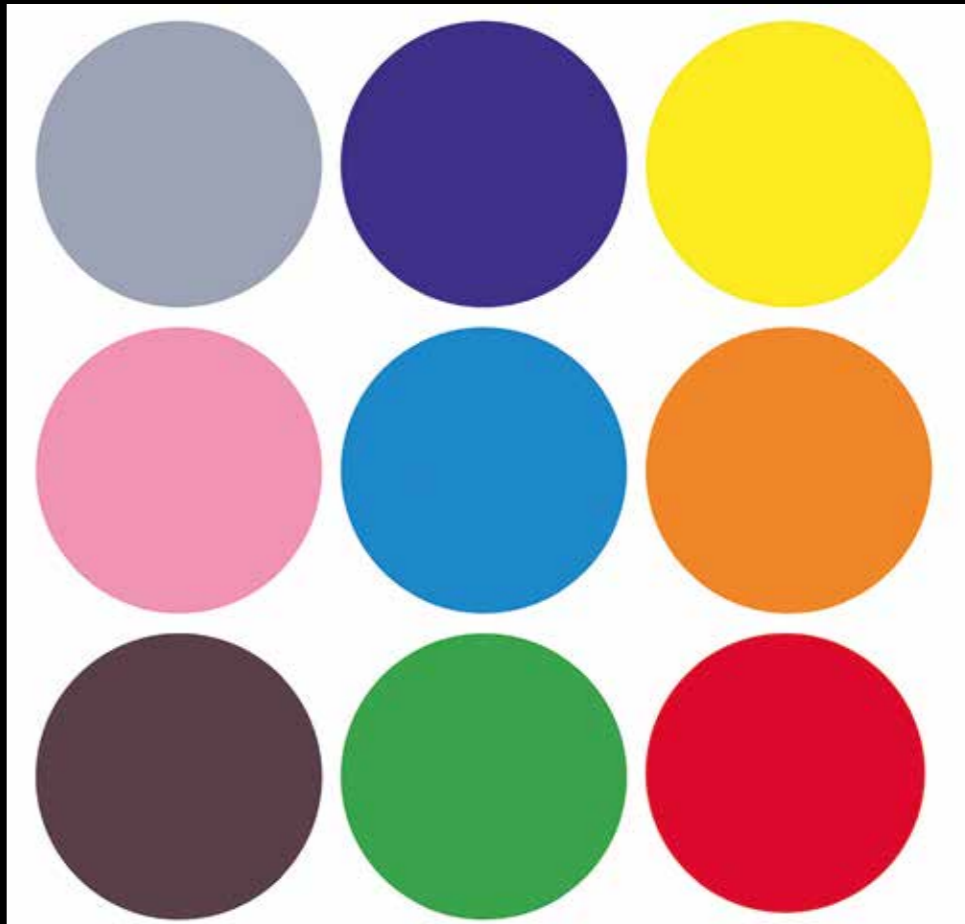
Σύγχρονα Θέματα Τεύχος 143-144

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΑ ΕΚΔΟΣΗ
 ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΥ
 ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΥ
 ΚΑΙ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

ΣΥΓΧΡΟΝΑ ΘΕΜΑΤΑ

- ΦΑΚΕΛΟΣ: ΑΙΡΒΝΒ
- ΑΦΙΕΡΩΜΑ: ΣΥΜΦΩΝΙΑ ΤΩΝ ΠΡΕΣΠΩΝ
- ΕΛΛΗΝΕΣ ΚΑΙ ΑΛΒΑΝΟΙ
- ΓΙΩΡΓΟΣ ΘΕΟΤΟΚΑΣ
- ΑΓΕΛΑΣΤΟΣ ΠΕΤΡΑ
- Ο ΡΕΜΠΡΑΝΤ ΚΑΙ Η ΦΙΛΙΑ
- ΕΥΡΩΖΩΝΗ
- ΑΚΡΟΔΕΞΙΑ
- ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ
- ΜΕΤΑ-ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
- ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ ΚΑΙ ΕΞΟΡΙΣΤΟΙ ΙΣΤΟΡΙΚΟΙ
- ΒΙΒΛΙΑ

ΔΙΠΛΟ ΤΕΥΧΟΣ

Νέες κυκλοφορίες

ΒΑΓΓΕΛΗΣ ΚΑΡΑΜΑΝΩΛΑΚΗΣ **ΑΝΕΠΙΘΥΜΗΤΟ ΠΑΡΕΛΘΟΝ** Οι φάκελοι κοινωνικών φρονημάτων στον 20ό αι. και η καταστροφή τους

Εάν το παρόν αποικίζει το παρελθόν ξαναδιαβάζοντάς το με βάση το σήμερα, την ίδια ώρα το δεύτερο εκβάλλει στο παρόν μέσα από νοοτροπίες, φόβους, υλικές και άυλες κληρονομίες. Τριάντα χρόνια πριν, μέσα στον καπνό των καμένων φακέλων από την υφικάμινο της Χαλυβουργικής έσμιξαν φόβοι, τραυματικές μνήμες, κουτσορεμένες ζωές, μαζί με ελπίδες και νέους ορίζοντες προσδοκιών που γεννούσε το τέλος του Ψυχρού Πολέμου. Γι' αυτά θέλει να μιλήσει το βιβλίο, ξαναδιαβάζοντας την ιστορία της μεταπολεμικής κυρίως Ελλάδας, για το αρχείο και τη μνήμη, για ένα τραυματικό παρελθόν, το οποίο, την ώρα της αποδοχής του καταστράφηκε πλέον ως ανεπιθύμητο.

Εξώφυλλο Βουβούλα Σκούρα
ISBN 978-960-310-408-7 ~ Σελ. 320

ΣΥΡΙΖΑ **ΕΝΑ ΚΟΜΜΑ ΕΝ ΚΙΝΗΣΕΙ**

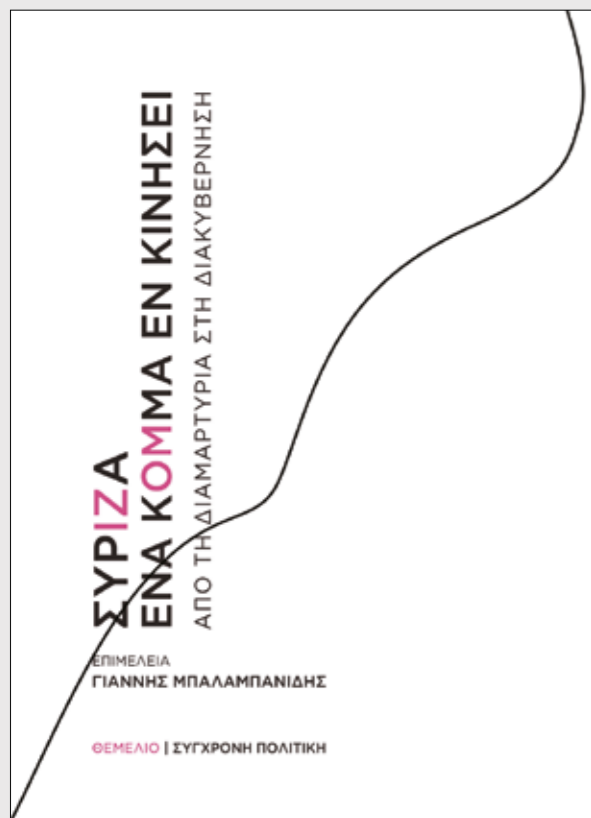
Από τη διαμαρτυρία στη διακυβέρνηση

ΓΙΑΝΝΗΣ ΜΠΑΛΑΜΠΑΝΙΔΗΣ
ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

Ο ΣΥΡΙΖΑ είναι ένα κόμμα που αναδύθηκε αιφνιδίως, προκάλεσε έντονα πάθη, εκτοξεύθηκε από ελάχιστων παικτών σε δύναμη διακυβέρνησης μέσα σε μια συγκυρία όπου η οικονομική κρίση συμβαδίζει με την πολιτική, αφήνοντας βαθύ αποτύπωμα στην εποχή του. Από πολλές απόψεις είναι ένα πρίσμα μέσα από το οποίο μπορούμε να διαβάσουμε τη σημερινή Ελλάδα, την ευρωπαϊκή Αριστερά, την πολιτική στους ταραγμένους καιρούς μας. Πώς μελετάμε όμως ένα κόμμα που αλλάζει – και μάλιστα τόσο πολύπλευρα όσο ο ΣΥΡΙΖΑ του 2008 σε σχέση με τον ΣΥΡΙΖΑ του 2018; Αυτό είναι ένα βασικό ερώτημα με το οποίο καταπιάνεται αυτός ο τόμος.

Εξώφυλλο Βουβούλα Σκούρα
ISBN 978-960-310-407-0 ~ Σελ. 448

Σε όλα τα βιβλιοπωλεία

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΘΕΜΕΛΙΟ

Σόλωνος 84, τηλ. 210 36 08 180, 210 36 02 646, FAX 210 36 12 092
<http://www.themelio-ekdoseis.gr> e-mail: info@themelio-ekdoseis.gr

α ε ν κ τ δ ί ό π ο ε δ ι ε ς ς

Σελίδες: 168
Σχήμα: 12x20 εκ.
ISBN: 978-618-5267-23-0
Τιμή: 12,70€

Σελίδες: 99
Σχήμα: 12x20 εκ.
ISBN: 978-618-5267-25-4
Τιμή: 10,00€

ΓΚΑΪΤΟ
ΓΚΑΖΤΑΝΟΦ
**ΜΙΑ
ΒΡΑΔΙΑ
ΜΕ
ΤΗΝ
ΚΛΑΙΡ**

ο ν τ ι ο δ ε ς ς

Σελίδες: 195
Σχήμα: 12x20 εκ.
ISBN: 978-618-5267-22-3
Τιμή: 14,00€

ΕΠΕΑ ΠΤΕΡΟΕΝΤΑ

ΛΟΗΣ ΛΑΜΠΡΙΑΝΙΔΗΣ, Ο ρόλος της ομογένειας στην ανάπτυξη της χώρας 7

ΦΑΚΕΛΟΣ: Ο ΑΜΦΙΣΒΗΤΟΥΜΕΝΟΣ ΔΙΑΜΟΙΡΑΣΜΟΣ

ΒΡΑΧΥΧΡΟΝΙΑ ΜΙΣΘΩΣΗ ΑΚΙΝΗΤΩΝ, ΥΠΕΡΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΚΡΙΣΗ ΣΤΕΓΗΣ

Εισαγωγή 11

ΓΙΩΡΓΟΣ ΠΟΥΛΗΜΕΝΑΚΟΣ / ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΔΑΛΑΚΟΓΛΟΥ, Airbnb-ποιώντας την Αθήνα: 14

Από τους «σπιτονοικοκύρηδες» στους «εντερπρενέρς»

ΕΥΘΥΜΙΟΣ ΠΑΠΑΤΑΞΙΑΡΧΗΣ, Ο «διαμοιρασμός» της στέγης στην Αθήνα του υπαρκτού 19

νεοφιλελευθερισμού: Το εθνογραφικό οδοιπορικό ενός εκτοπισμένου ενοικιαστή

ΑΓΓΕΛΙΚΗ ΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΥ, Airbnb και πλατφόρμες ενοίκιασης κατοικιών: 29

Ποια η σχέση τους με το φαινόμενο του «υπερτουρισμού» και της «τουριστοφοβίας»;

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΜΠΑΛΑΜΠΑΝΙΔΗΣ / ΕΥΑ ΠΑΠΑΤΖΑΝΗ / ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΠΕΤΤΑΣ, 33

Πολιτικές αντιμετώπισης των επιπτώσεων της βραχυχρόνιας μίσθωσης ακινήτων:

Λαμβάνοντας υπόψη (και) τη διάσταση του χώρου

ΝΙΚΟΣ ΚΟΥΡΑΧΑΝΗΣ, Διευκολύνουν οι σύγχρονες κοινωνικές πολιτικές τη διατήρηση 38

επαρκών συνθηκών στέγασης;

ΑΦΙΕΡΩΜΑ: ΤΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟ ΜΕΤΑ ΤΗ ΣΥΜΦΩΝΙΑ ΤΩΝ ΠΡΕΣΠΩΝ

Εισαγωγή 43

ΑΛΕΞΗΣ ΗΡΑΚΛΕΙΔΗΣ, Η Συμφωνία των Πρεσπών: Μία αποτίμηση 44

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΤΣΙΤΣΕΛΙΚΗΣ, Η Συμφωνία των Πρεσπών: Ένα νομικό σχόλιο 48

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΧΡΙΣΤΟΠΟΥΛΟΣ, Το τέλος της εθνικής μας μοναξιάς 54

ΑΘΗΝΑ ΣΚΟΥΛΑΡΙΚΗ, Βόρεια Μακεδονία, εθνότητα και ιστορία: Μια διασταύρωση 59

των εθνικών μύθων και επιχειρημάτων

ΓΙΑΝΝΗΣ ΜΠΑΛΑΜΠΑΝΙΔΗΣ, Ένα βότσαλο στη λίμνη των Πρεσπών: Οι πολιτικές 67

συνέπειες της Συμφωνίας

ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ ΙΩΑΝΝΙΔΟΥ, Η περί Μακεδονικού «εθνική μελαγχολία» και η παραίτηση 72

από την ακαδημαϊκή ελευθερία

ΜΑΡΙΚΑ ΡΟΜΠΟΥ-ΛΕΒΙΔΗ, Μακεδονικό και ελευθερία της έκφρασης: 77

Από την αυτο-απαγόρευση της μνήμης στη συστηματική υποκίνηση αντίδρασης

και την επιστράτευση της δικαιοσύνης

ΘΩΜΑΣ ΣΙΩΜΟΣ, Περί «αμφιγλωσσίας» 82

ΤΑΣΟΣ ΚΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ, Από την παλιά στη νέα εθνοπροσύνη: Διαδρομές 89

της ελληνικής βιβλιογραφίας περί Μακεδονικού

ΑΡΘΡΑ-ΜΕΛΕΤΕΣ

ΛΕΩΝΙΔΑΣ ΕΜΠΕΡΙΚΟΣ / ΛΑΜΠΡΟΣ ΜΠΑΛΤΣΙΩΤΗΣ, Έλληνες και Αλβανοί 100

στον 19ο και τον 20ό αιώνα: Διαδοχικές και αντεστραμμένες αναγνώσεις

ΝΙΚΟΣ ΣΙΓΑΛΑΣ, Μια ουτοπία με δυναμική πραγματικότητας: Ο Λεωνής ή 106

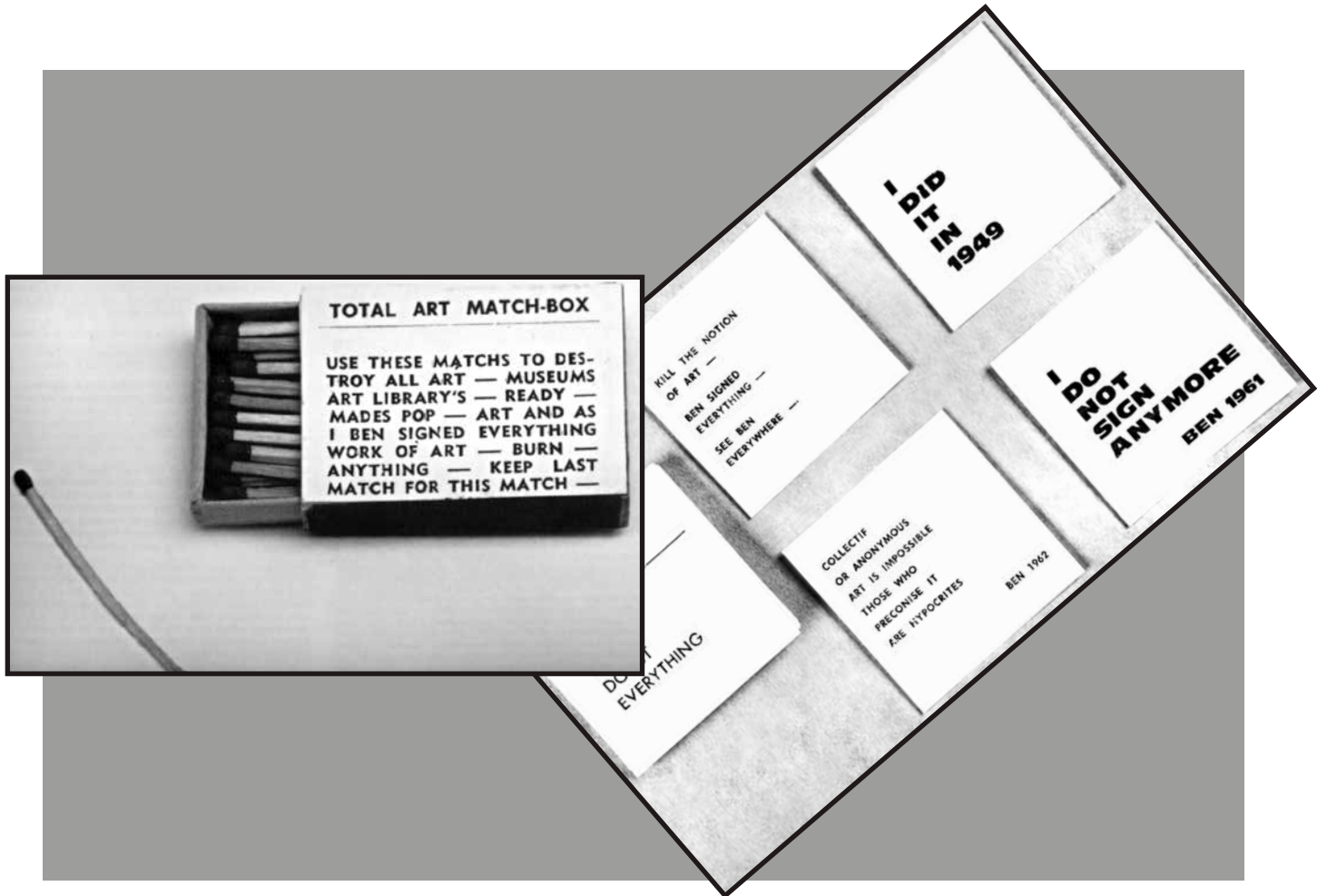
Η Κωνσταντινούπολη του νεαρού Γιώργου Θεοτοκά κατά τον Α΄ Παγκόσμιο

Πόλεμο και τη Διασυμμαχική Κατοχή του 1919-1923

ΝΤΑΝΙΕΛ ΜΟΡΙΣΟΝ, <i>Η Αγέλαστος πέτρα</i> , μια ταινία του Φίλιππου Κουτσάφτη (2000): Ένα δοκίμιο στη λήθη	118
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Β. ΠΡΩΙΜΟΣ, Δαυίδ και Ιωανάθαν: Ο Rembrandt για τη φιλία ανάμεσα στον έρωτα και στην πολιτική	127
ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΚΟΛΛΙΟΠΟΥΛΟΣ, Ποιες μεταρρυθμίσεις; Για ποια Ευρωζώνη;	134
ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΖΟΥΖΟΥΛΑΣ, Κοινωνιολογικές όψεις της ακροδεξιάς ψήφου στις εκλογές του 2015	142
ΑΝΝΑ ΚΑΡΑΚΑΤΣΟΥΛΗ, «Ερευνητές όλου του κόσμου ενωθείτε»: Το σύστημα των επιστημονικών δημοσιεύσεων σε κρίση	153
ΜΙΧΑΗΛΗΣ ΑΓΡΑΦΙΩΤΗΣ, «Συμφωνείτε με την ανάγκη επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών»: Ζητήματα ιδεολογίας στη διαχειριστική αντίληψη της εκπαίδευσης	159
ΘΩΜΑΣ ΨΗΜΜΑΣ, Η νεοπλατωνική θεωρία των «βασιλικών ανδρών»: Κριτική αποτίμηση των μετα-δημοκρατικών της προεκτάσεων	168
ΟΜΙΛΙΑ	
ΑΝΤΩΝΗΣ ΜΟΛΧΟ, Πρόσφυγες και εξόριστοι ιστορικοί	176
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΔΟΚΙΜΙΟ	
ΕΛΙΖΑ ΠΑΠΑΔΑΚΗ, Η Ελλάδα του 1910-1950 μέσα από δύο παράλληλους βίους. Για τα βιβλία: Ανδρέας Κακριδής, <i>Κυριάκος Βαρβαρέσος: η βιογραφία ως οικονομική ιστορία</i> , Νίκος Σ. Παντελάκης, <i>Αλέξανδρος Ν. Διομήδης (1874-1950): ένας αυθεντικός εκπρόσωπος της αστικής τάξης</i>	185
ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΕΣ	
Φύλο, βία, αντίσταση και πολιτική: Μία συζήτηση με αφορμή το βιβλίο της Έφης Κάννερ, <i>Τουρκία – Βία, αντίσταση και πολιτική στον καιρό της κρίσης: κοινωνικές και πολιτικές αντιδράσεις απέναντι στην έμφυλη βία</i>	200
ΑΝΤΩΝΗΣ ΑΝΑΣΤΑΣΟΠΟΥΛΟΣ Ένας συλλογικός τόμος: Διεισδυτική ματιά στο ζήτημα της έμφυλης βίας στην Τουρκία	200
ΒΑΣΙΛΙΚΗ ΠΕΤΟΥΣΗ, Από τη σκοπιά της φεμινιστικής θεωρίας	203
ΝΙΚΟΣ ΣΙΓΑΛΑΣ, Αντίσταση στην έμφυλη βία και πολιτική	205
ΝΙΚΟΣ ΜΟΥΖΕΛΗΣ, Για το βιβλίο: Κατερίνα Ροζάκου, <i>Από «αγάπη» και «αλληλεγγύη»: εθελοντική εργασία με πρόσφυγες στην Αθήνα του πρώιμου 21ου αιώνα</i>	209
ΜΑΡΙΛΕΝΑ ΚΑΡΡΑ, Για το βιβλίο: <i>Η σκέψη του Κορνήλιου Καστοριάδη και η σημασία της για μας σήμερα</i>	210
ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΚΕΣΣΟΠΟΥΛΟΣ, Για το βιβλίο: Χαράλαμπος Κουρουνδής, <i>Το Σύνταγμα και η Αριστερά</i>	212
ΒΑΣΙΛΗ ΓΡΟΛΛΙΟΣ, Κουλτούρα και σεξουαλικότητα από τη σκοπιά των σπουδών πορνό. Για το βιβλίο: Ευάγγελος Λιότζης, <i>Πορνογραφικοποίηση: ικνηλατώντας τη σύγχρονη σεξουαλικότητα</i>	214

«ΕΡΕΥΝΗΤΕΣ ΟΛΟΥ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ ΕΝΩΘΕΙΤΕ»: ΤΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΤΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΩΝ ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΕΩΝ ΣΕ ΚΡΙΣΗ

ANNA ΚΑΡΑΚΑΤΣΟΥΛΗ

Ben Vautier

Η Άννα Καρακατσούλη είναι αναπληρώτρια καθηγήτρια στο Τμήμα Θεατρικών Σπουδών του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών. Διδάσκει Ευρωπαϊκή Ιστορία και Πολιτισμό, Ιστορία της Αποικιοκρατίας και Ιστορία του Βιβλίου.

Η οργάνωση και λειτουργία της ακαδημαϊκής κοινότητας διεθνώς βασίζεται στις δοκιμασμένες αρχές της *Respublica literaria*, όπως τις καθόρισαν οι λόγιοι στην Ευρώπη του 17ου αιώνα, και πιο συγκεκριμένα η Royal Society του Λονδίνου για την έκδοση των *Philosophical Transactions* της, το 1665: έρευνα και δημοσίευση των πορισμάτων μετά από κριτική αξιολόγηση από ειδήμονες, ώστε αυτά να έχουν τη μέγιστη δυνατή διάδοση και να παρέχουν έγκυρη βάση για νέες έρευνες και την πρόοδο της επιστημονικής γνώσης. Οι λειτουργίες αυτές, τότε και σήμερα, διασφαλίζονται μέσω του *peer review*, που είναι απαραίτητη προϋπόθεση για τη δημοσίευση σε διεθνή επιστημονικά περιοδικά κύρους. Μόνον οι δημοσιεύσεις εκείνες που συμμορφώνονται με αυτήν τη διαδικασία θεωρούνται αξιόπιστες ώστε να ληφθούν υπ' όψιν από την επιστημονική κοινότητα αλλά και να προσμετρηθούν στα προσόντα του ερευνητή που θα τον οδηγήσουν στην εξασφάλιση θέσης, τη μονιμοποίηση και την εξέλιξη του στις βαθμίδες της ιεραρχίας. Αυτό το σύστημα έχει αρχίσει να εμφανίζει σοβαρές ρωγμές και η αξιοπιστία του πλέον αμφισβητείται από δύο βασικές απόψεις, την εγκυρότητα του *peer review* καθ' εαυτού και τη ληστρική οικονομική πολιτική των εκδοτών. Πρόσφατα μάλιστα προστέθηκε και ο συνδυασμός των

δύο, με την εμφάνιση περιπτώσεων καθαρής εξαπάτησης από ανύπαρκτα περιοδικά που προσελκύουν δημοσιεύει αντί αντιτίμου.

Κρίση αξιοπιστίας

Η αμφισβήτηση ξεκίνησε όταν κορυφαία επιστημονικά περιοδικά διεθνούς αναγνώρισης έπεσαν επανειλημμένως θύματα απάτης, που κλόνησε τη φήμη και το κύρος τους. Άρθρα ασυνάρτητα που παράχθηκαν από ηλεκτρονικό υπολογιστή, πραγματείες με θέματα εξωφρενικά, αλλά που περιείχαν τη σωστή ορολογία «της μόδας», πέρασαν άνετα τις ασφαλιστικές δικλίδες αξιολόγησης και είδαν το φως της δημοσιότητας γελοιοποιώντας την όλη διαδικασία. Η αρχή έγινε με τη γνωστή Υπόθεση Sokal, το 1996. Θυμίζουμε το ιστορικό: Ο Alan Sokal, καθηγητής Φυσικής στο New York University και στο University College London, υπέβαλε στο περιοδικό μεταμοντέρων πολιτισμικών σπουδών *Social Text* ένα άρθρο με τίτλο «Transgressing the Boundaries: Towards a Transformative Hermeneutics of Quantum Gravity», όπου υποστήριζε ότι η κβαντική βαρύτητα είναι μια κοινωνική και γλωσσική κατασκευή. Την ημέρα της δημοσίευσής του, τον Μάιο 1996, ο Sokal αποκάλυψε την παρωδία που σκοπό είχε να διαπιστώσει αν, για να δημοσιευθεί ένα άρθρο γεμάτο ανοησίες σε κάποιο έγκριτο περιοδικό, αρκούσε να φαίνεται βάσιμο και κυρίως να κολακεύει τις ιδεολογικές προκαταλήψεις των εκδοτών.¹ Είναι γεγονός ότι το *Social Text* προχώρησε στη δημοσίευση χωρίς να υποβάλει το άρθρο σε κρίση. Όμως έκτοτε το φαινόμενο πήρε διαστάσεις επιδημίας και τα ψευδοεπιστημονικά άρθρα πληθύναν επικίνδυνα. Το 2014 ο οίκος Springer και το Institute of Electrical and Electronic Engineers αναγκάστηκαν να αποσύρουν 120 άρθρα της τελευταίας πενταετίας, καθώς ο Cyril Labbé, Γάλλος πληροφορικός, απέδειξε ότι επρόκειτο για ασυναρτησίες που είχαν δημιουργηθεί από υπολογιστικό πρόγραμμα με πλαστά στοιχεία συγγραφέων και δήθεν ανακοινώσεων σε ανύπαρκτα συνέδρια. Ένα τέτοιο, για παράδειγμα, λογισμικό δημιουργίας επιστημονικοφανών άρθρων είναι το SCIdgen που έφτιαξαν για αστέιο ερευνητές του MIT το 2005. Το SCIdgen (που εξακολουθεί να είναι διαθέσιμο στο διαδίκτυο²) χρησιμοποιεί φράσεις από άλλα κείμενα της υπολογιστικής επιστήμης και προσθέτει τυχαία γραφικά ώστε το αποτέλεσμα να φαίνεται πειστικό, όσο και αν δεν βγάζει νόημα.³

Τα ψευδοεπιστημονικά άρθρα δεν μονοπωλούνται ασφαλώς από τις θετικές επιστήμες. Πολύ πρόσφατα το *Gender, Place & Culture* δημοσίευσε μια μελέτη, με υπογραφή Helen Wilson από το Portland Ungendering Research Initiative, που ανέλυε την κουλτούρα του βιασμού μεταξύ σκύλων στα πάρκα. Η μελέτη μάλιστα θεωρήθηκε αρκετά αξιόλογη για να συμπεριληφθεί στο επετειακό τεύχος για τα 25 χρόνια του περιοδικού. Όπως αποκαλύφθηκε στη συνέχεια, πίσω από την ανύπαρκτη Wilson και το

φантаστικό Ινστιτούτο της βρίσκονται τρεις συγγραφείς που, από τον Αύγουστο 2017, συνέθεσαν είκοσι πλήρως πλασματικά άρθρα, με τίτλους όπως «Stars, planets and gender: a framework for a feminist astronomy» και «Going in through the back door: challenging male straight homophobia and transphobia through receptive penetrative sex toy use», και τα υπέβαλαν σε ισάριθμα αξιοσέβαστα επιστημονικά περιοδικά. Τα επτά δημοσιεύθηκαν και άλλα επτά βρίσκονταν σε διαδικασία αξιολόγησης, όταν αποκαλύφθηκε η απάτη με το άρθρο για τους σκύλους.⁴

Οι ρωγμές αυτές στην αξιοπιστία της διαδικασίας ενίσχυσαν τις αντιρρητικές φωνές στον εκδοτικό κόσμο, που ούτως ή άλλως έβρισκαν το peer review πολύ αργοκίνητο και ακριβό σύστημα επιλογής άρθρων.⁵ Η δυσκολία στον εντοπισμό εξειδικευμένων κριτών είναι ένας καθοριστικός παράγοντας για το μέλλον του συστήματος όπως το γνωρίζουμε. Δεν είναι σπάνιο οι εκδότες να απευθύνονται στους ίδιους τους συγγραφείς για την υπόδειξη των κατάλληλων κριτών. Δυσάρεστες διαπιστώσεις προέκυψαν από αυτή την πρακτική: είτε συγγραφείς πρότειναν φανταστικά πρόσωπα με ηλεκτρονικές διευθύνσεις που ανήκαν στους ίδιους είτε τα ονόματα ήταν μεν πραγματικά, αλλά οι ηλεκτρονικές διευθύνσεις επέστρεφαν πάλι στους κρινόμενους. Πρόσφατη έρευνα του *Journal of Neurochemistry* σε ένα δείγμα 1.000 υποβολών κατέδειξε ότι ένα άρθρο έχει 2,4 περισσότερες πιθανότητες να εγκριθεί προς δημοσίευση όταν κρίνεται από άτομα που έχουν προταθεί από τους συγγραφείς, παρά όταν αξιολογείται από ανεξάρτητους κριτές.⁶ Το κύμα των πλαστών αξιολογήσεων που αποκαλύφθηκε από τον Νοέμβριο του 2014 στα περιοδικά του οίκου Springer ήταν τέτοιο, που οδήγησε στη σιωπηρή απόσυρση δεκάδων άρθρων.⁷

Ακόμα όμως και χωρίς κακόβουλη πρόθεση, υπάρχουν ισχυρές ενστάσεις που θέτουν εν αμφιβόλω την αμεροληψία του συστήματος. Παράγοντες όπως το Ίδρυμα ή η χώρα προέλευσης, το φύλο του συγγραφέα, η προβληματική του άρθρου (για τις ιατρικές μελέτες – π.χ., εκείνες που αποδεικνύουν την αναποτελεσματικότητα πρακτικών και αγωγών έχουν μικρότερες πιθανότητες να δουν το φως της δημοσιότητας), επηρεάζουν κρίσιμα την τελική εισήγηση.⁸ Μια άλλη δυσλειτουργία του συστήματος, που έχει επίσης αναφερθεί και μελετηθεί αναλυτικά, είναι οι πιέσεις που ασκούν οι υπεύθυνοι έκδοσης των μεγάλων περιοδικών στους ερευνητές, ώστε να πολλαπλασιάσουν τις αναφορές σε άρθρα περιοδικών του οίκου. Έτσι, οι μεν υποβολές καθίστανται δημοσιεύσιμες, τα δε περιοδικά μεγεθύνουν τον Συντελεστή Απήχησής τους (*Impact Factor*) και γίνονται ανταγωνιστικότερα.⁹

Κερδοσκοπικές πιέσεις στο σύστημα

Η κρίση αξιοπιστίας των επιστημονικών περιοδικών συνέπεσε με την πίεση της ψηφιακής μετάβασης και την

εντεινόμενη αντίδραση στον ακαδημαϊκό χώρο κατά της τιμολογιακής πολιτικής των εκδοτικών οίκων που τα δι-αχειρίζονται. Από τη δεκαετία του 1990, ο ακαδημαϊκός χώρος διεθνώς έχει εισέλθει σε μια περίοδο κοσμογο-νικών αλλαγών στον τρόπο που παράγεται και διαχέεται η επιστημονική γνώση. Η γενίκευση του διαδικτύου και η σχετικά γρήγορη μεταστροφή των επιστημονικών περιο-δικών από έντυπα σε ψηφιακά δημιούργησαν νέες συνθή-κες έρευνας και δημοσίευσης. Τα ακαδημαϊκά περιοδικά ήταν από τα πρώτα στο εκδοτικό πεδίο που ενστερνίστη-καν τη νέα τεχνολογία. Από τη φύση τους προσφέρονται για την ανάγνωση (και πώληση) μεμονωμένων άρθρων ενός τεύχους, οι αναγνώστες τους επιζητούν την ευκολία αναζήτησης και αποθήκευσης που προσφέρει το ψηφιακό περιβάλλον, ενώ οι κύριοι «πελάτες» τους, οι ακαδημαϊκές και ερευνητικές βιβλιοθήκες, ήταν ήδη εξοικειωμένοι με το συνδρομητικό σύστημα.

Οι εκδότες που κυριαρχούν σε αυτή την εξειδικευμένη όμως άκρως επικερδή, όπως θα δούμε, αγορά είναι πέντε επιχειρηματικοί κολοσσοί, οι Reed-Elsevier (ελέγχει 2.571 περιοδικά), Springer (2.209 τίτλοι), Taylor & Francis (1.803 τίτλοι), Wiley-Blackwell (1.604 τίτλοι) και Sage Publications (742 τίτλοι).¹⁰ Πρόκειται για ένα ολιγοπώλιο που ενίσχυ-σε περαιτέρω τη θέση του με την ψηφιακή μετάβαση, και αυτό ισχύει για όλους τους επιστημονικούς κλάδους αδι-ακρίτως. Οι πέντε κερδοσκοπικοί εκδοτικοί κολοσσοί ελέγχουν πάνω από το 50% των επιστημονικών δημοσι-εύσεων παγκοσμίως και σε ορισμένους κλάδους μάλιστα, όπως οι Κοινωνικές Επιστήμες, το ποσοστό ανεβαίνει στο 70%.¹¹ Τα οικονομικά στοιχεία του κλάδου καλύπτονται από ρήτρες εχεμύθειας που υποχρεώνονται να υπογρά-ψουν οι συμβαλλόμενες ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες και οι λίγες πληροφορίες που έχουμε προέρχονται κατά μεγάλο μέρος από τις αποκαλύψεις στις αίθουσες των δικαστηρί-ων, όταν οι σχέσεις των δύο μερών διαρρηγνύονται, συ-νήθως με πάταγο. Ένα άρθρο του *Guardian* υπολόγιζε τα έσοδα των σχετικών επιχειρήσεων για το 2017 σε περισ-σότερα από 19 δισεκατομμύρια λίρες, ποσό αντίστοιχο της μουσικής βιομηχανίας ή του κινηματογράφου, μόνο που το περιθώριο κέρδους των επιστημονικών δημοσι-εύσεων είναι κατά πολύ μεγαλύτερο.¹² Για τον Elsevier, το περιθώριο αυτό εγγίζει το 40% και υπερβαίνει τα κέρδη της Apple, της Google ή της Amazon.¹³ Η εντυπωσιακή κερδοφορία βασίζεται ασφαλώς στις οικονομίες κλίμακος που επιτρέπει το μέγεθος ενός οίκου σαν τον Elsevier, αδιανόητες για μικρότερους εκδότες ενός ή λίγων περιο-δικών, κυρίως όμως στο «περίεργο σύστημα τριπλής πλη-ρωμής», που επισήμανε μια αναφορά της Deutsche Bank το 2005, αλλά είναι πολύ γνωστό στους άμεσα εμπλεκόμε-νους: το κράτος χρηματοδοτεί την έρευνα, πληρώνει τους μισθούς των ερευνητών και στη συνέχεια αγοράζει το δη-μοσιευμένο προϊόν της έρευνάς τους.¹⁴

Οι ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες είναι προφανώς το αδύ-ναμο μέρος στη συναλλαγή με τους εκδότες. Οι συμφωνί-ες που υπογράφουν τις υποχρεώνουν να αγοράζουν «πα-κέτα» τίτλων, με περιορισμό στις άδειες χρήσης και χωρίς δυνατότητα αέναης πρόσβασης στην ύλη των περιοδικών (εκτός εάν πληρώσουν επιπλέον για αυτήν την υπηρεσία). Σε αντίθεση, δηλαδή, με τα όσα ίσχυαν την εποχή της αναλογικής εκτύπωσης, εάν διακοπεί η συνδρομή ή αν ο εκδοτικός οίκος πάψει να εκδίδει ένα περιοδικό, μια βι-βλιοθήκη με ψηφιακά αρχεία χάνει την πρόσβαση στα πα-ρελθόντα τεύχη για τα οποία έχει ήδη πληρώσει. Αυτό το μειονέκτημα δεν αντισταθμίζεται από κάποια μείωση στο κόστος των συνδρομών, όπως ανέμεναν οι τελικοί χρή-στες, αφού δεν θα υπήρχε πλέον η δαπάνη του χαρτιού και των εκτυπώσεων. Αντίθετα, όχι μόνον οι συνδρομές χρεώνονται ακριβά, αλλά το κόστος τους αυξάνεται ολοέ-να, συμπιέζοντας τους περιορισμένους προϋπολογισμούς των βιβλιοθηκών, ενώ παράλληλα οι όροι της πρόσβασης στις βάσεις δεδομένων επιδεινώνονται για τους χρήστες.

Το κίνημα για την Ανοικτή Πρόσβαση

Στην αυγή του 21ου αιώνα, ο ερευνητικός κόσμος βρέθη-κε λοιπόν αντιμέτωπος με σκληρές, εκβιαστικές πιέσεις της αγοράς, συχνά αποκλεισμένος από το ίδιο το προϊόν της εργασίας του και ταυτόχρονα από τα απαραίτητα ερ-γαλεία της δουλειάς του, τα ερευνητικά αποτελέσματα της παγκόσμιας επιστημονικής κοινότητας. Η πρώτη αντίδρα-ση ήταν η συναδελφική διακίνηση άρθρων μεταξύ ερευ-νητών.¹⁵ Αμέσως μετά οργανώθηκαν ιστότοποι με πειρα-τικές αναρτήσεις άρθρων και βιβλίων, όπως τα Sci-Hub και Library Genesis, συνήθως με έδρα χώρες της πρώην Ανα-τολικής Ευρώπης. Εμφανίστηκαν επίσης πλατφόρμες δι-κτύωσης επιστημόνων (π.χ. Academia.edu, ResearchGate), που έδιναν την εντύπωση αφιλοκερδών πρωτοβουλιών ερευνητών που ενδιαφέρονται να γίνει γνωστό το έργο τους και αναζητούν συναδέλφους με παρόμοιους ερευνη-τικούς στόχους για ανταλλαγή προβληματισμών και ευρη-μάτων. Γρήγορα όμως έγινε προφανές ότι και αυτές απο-τελούσαν κερδοσκοπικούς οργανισμούς που σε μικρό χρονικό διάστημα άρχισαν να επιβάλλουν χρεώσεις στα μέλη τους για υπηρεσίες που αρχικά προσφέρονταν δωρε-άν (π.χ., στοιχεία για τους αναγνώστες των άρθρων, στο-χευμένη αναζήτηση όρων, ενημέρωση για υποτροφίες και ερευνητικά προγράμματα ανά κλάδο κ.λπ.).¹⁶ Σε αυτό το σημείο πλέον, τα ακαδημαϊκά ιδρύματα και τα ερευνητικά κέντρα αποφάσισαν να αναλάβουν τις θεσμικές τους ευ-θύνες και εγκαινίασαν πλατφόρμες γκριζας βιβλιογραφίας με δημοσιευμένο ή μη ερευνητικό υλικό των μελών τους.

Η απάντηση των μεγάλων εκδοτών δεν άργησε να έρ-θει, με τη μορφή αγωγών κατά Ιδρυμάτων και ατόμων που διακινούν υλικό του οποίου τα πνευματικά δικαιώματα κατέχουν οι οίκοι.¹⁷ Η ιδρύτρια του Sci-Hub, η Αλεξάν-

δρα Ελμπακιάν, διδακτορική φοιτήτρια Νευροεπιστημών από το Καζακστάν, αντιμετωπίζει πολύ σοβαρές διώξεις για παραβίαση των πνευματικών δικαιωμάτων των μεγάλων οίκων και τον Ιούνιο του 2017 δικαστήριο της Νέας Υόρκης καταδίκασε το Sci-Hub και το Library Genesis σε αποζημίωση 15 εκατομμυρίων δολαρίων στον Elsevier, για καταπάτηση των πνευματικών δικαιωμάτων του.¹⁸ Το ίδιο συμβαίνει με το ResearchGate. Το 2017, ο Elsevier και η American Chemical Society κατέθεσαν μηνύσεις στη Γερμανία κατά του ResearchGate και ακολούθησαν και άλλες στις ΗΠΑ.¹⁹ Από την άλλη πλευρά των χαρακωμάτων, λίγο πριν από τα Χριστούγεννα, στις 20 Δεκεμβρίου 2018, η Max Planck Society, από τους μεγαλύτερους ερευνητικούς οργανισμούς στον κόσμο με 14.000 ερευνητές και παραγωγή 12.000 νέων ερευνητικών άρθρων κατ' έτος, ανακοίνωσε ότι διακόπτει τη συνδρομή της στα περιοδικά του Elsevier λόγω της άρνησης του οίκου να συμπράξει στο σχέδιο DEAL, που προωθεί η γερμανική κυβέρνηση, για μια συνολική διαπραγμάτευση εθνικού επιπέδου για την πρόσβαση στις ηλεκτρονικές βάσεις δεδομένων.²⁰ Περίπου 200 πανεπιστήμια και ερευνητικά κέντρα στη Γερμανία έχουν ήδη πράξει το ίδιο.²¹

Η πιο ενδιαφέρουσα και ελπιδοφόρα εξέλιξη, ωστόσο, στον τρόπο που διακινείται η γνώση σήμερα είναι, κατά τη γνώμη μας, το κίνημα υπέρ της Ανοικτής Πρόσβασης (Open Access). Δημιουργήθηκε «από τα κάτω», από ερευνητές και μέλη της ακαδημαϊκής κοινότητας που θέλησαν να αντισταθούν δυναμικά στις κερδοσκοπικές πιέσεις και στην απαλλοτρίωση των πνευματικών τους καρπών προς όφελος επιχειρηματικών συμφερόντων ξένων προς την επιστήμη.²² Η Ανοικτή Πρόσβαση προσφέρεται σε δύο εκδοχές, την Green και την Gold Open Access. Όταν ένας ερευνητής αναρτά το άρθρο του σε κάποιο ακαδημαϊκό καταθετήριο με ελευθερία ανάγνωσης και αποθήκευσης, κάνει χρήση της «πράσινης» ή υβριδικής ανοικτής πρόσβασης. Η «πράσινη» εκδοχή υπόκειται σε νομικές δεσμεύσεις ανάλογα με τη σύμβαση που έχει υπογραφεί με το περιοδικό όπου δημοσιεύθηκε αρχικά το άρθρο, που συνήθως αφορούν την παρέλευση συγκεκριμένου χρονικού διαστήματος από την πρώτη δημοσίευση. Αντίθετα, η «χρυσή» ανοικτή πρόσβαση παρέχεται από το ίδιο το περιοδικό της πρώτης δημοσίευσης, εξασφαλίζει μεγαλύτερη δημοσιότητα και φυσικά είναι πλήρως καλυμμένη νομικά. Μόνο που σε αυτή την περίπτωση πρέπει ο συγγραφέας ή ο φορέας του να επωμισθούν το κόστος επεξεργασίας του άρθρου.

Η πρώτη αντίδραση των συγγραφέων ήταν αρκετά δύσπιστη. Υπήρχαν φόβοι ως προς την εγκυρότητα των διαδικασιών αξιολόγησης, σύγκυση με την αυτοέκδοση, ανησυχίες για την αναγνώριση αυτών των δημοσιεύσεων, υποψίες ότι κατώτερης ποιότητας εργασίες θα γίνονταν δεκτές για οικονομικούς λόγους, ενόχληση για την οικο-

νομική επιβάρυνση που συνεπαγόταν το νέο σύστημα. Το 2000 δημιουργήθηκε ο PLOS (Public Library of Science), ένας μη κερδοσκοπικός εκδοτικός οργανισμός περιοδικών ανοικτής πρόσβασης, από Αμερικανούς και Ευρωπαίους εταίρους. Αφετηρία του ήταν μία έκκληση κορυφαίων επιστημόνων για μοιχοτάξ των περιοδικών εκείνων που δεν πρόσφεραν δωρεάν το περιεχόμενό τους, είτε άμεσα είτε μετά από μια περίοδο έξι μηνών. Δεκάδες χιλιάδες υπογραφές στήριξαν την έκκληση, όμως ερευνητές και ακαδημαϊκοί εξακολουθούσαν να δίνουν τα άρθρα τους στα καθιερωμένα περιοδικά των πέντε μεγάλων οίκων. Τότε αποφασίστηκε να εκδοθούν περιοδικά ανοικτής πρόσβασης υπό την αιγίδα του PLOS (το πρώτο ήταν το *PLOS Biology* το 2003). Έτσι μπήκαν οι βάσεις για μια έγκυρη εναλλακτική πρόταση στο εκδοτικό ολιγοπώλιο που μέχρι τότε κυριαρχούσε απόλυτα.

Το 2006 η σύγκρουση γνώρισε νέα ένταση, όταν σύσσωμοι οι υπεύθυνοι έκδοσης του μαθηματικού περιοδικού *Topology* του Πανεπιστημίου της Οξφόρδης, που εξέδιδε ο Elsevier, υπέβαλαν τις παραιτήσεις τους ως ένδειξη διαμαρτυρίας για την τιμολογιακή πολιτική του εκδότη. Ακολούθησε μακρά δημόσια ανταλλαγή διαξιφισμών, που κατέληξε στην έκδοση ενός νέου, ανεξάρτητου *Journal of Topology* και σε ένα μαχητικό κείμενο συλλογής υπογραφών κατά του αυξανόμενου κόστους της γνώσης. Το *The Cost of Knowledge* καλεί τους επιστήμονες να απέχουν από τα περιοδικά του Elsevier, τόσο ως συγγραφείς όσο και ως κριτές ή μέλη των επιστημονικών επιτροπών, και εξακολουθεί να συγκεντρώνει υπογραφές στήριξης.²³

Ήταν πολύ σημαντικό για την αποτελεσματικότητα του κινήματος το γεγονός ότι κέρδισε εξαρχής την υποστήριξη μεγάλων κοινωφελών ιδρυμάτων που στηρίζουν την έρευνα, όπως τα Gordon and Betty Moore Foundation και Bill and Melinda Gates Foundation. Μαζί με το βρετανικό Wellcome Trust, κατέστησαν τη δημοσίευση σε ανοικτή πρόσβαση απόλυτη προϋπόθεση για τη χρηματοδότηση οποιουδήποτε ερευνητικού προγράμματος.²⁴ Ως αποτέλεσμα, η Ανοικτή Πρόσβαση αποτελεί πλέον βασική αρχή της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, με προοπτική να γίνει υποχρεωτική στα χρηματοδοτούμενα από την Ευρωπαϊκή Ένωση ερευνητικά προγράμματα μέχρι το 2020 και να οδηγηθούμε στην «Ανοικτή Επιστήμη».²⁵

Η Ανοικτή Πρόσβαση δεν είναι πανάκεια για τις δυσλειτούργιες του συστήματος. Σε μια στημένη παγίδα από το περιοδικό *Science*, ένα ψευδοεπιστημονικό άρθρο σχετικά με μια καινοτόμο θεραπεία του καρκίνου χάρη σε μια λειχήνα, από ανύπαρκτο συγγραφέα σε εξίσου ανύπαρκτο Ινστιτούτο, εστάλη σε 304 περιοδικά ανοικτής πρόσβασης και έγινε δεκτό από 157 εξ αυτών.²⁶ Ο πόλεμος είναι ανοικτός και όλα τα μέσα θεμιτά...²⁷ Επιπλέον, ορισμένοι είδαν το νέο σύστημα ως μια νέα ευκαιρία για απάτη. Τα ηλεκτρονικά ταχυδρομεία των ερευνητών άρχισαν να κα-

τακλύζονται από κολακευτικές προσκλήσεις για άρθρα και δελεαστικές προσφορές για άμεση δημοσίευση με «χρυσή» ανοικτή πρόσβαση σε διεθνή περιοδικά που επικαλούνται επιστημονικές επιτροπές και συμμετοχή στον Δείκτη Ετεροαναφορών (*Citation Index*). Τα εν λόγω περιοδικά μιμούνται τους τίτλους καθιερωμένων ευρωπαϊκών και αμερικανικών επιστημονικών εφημερίδων, όπως *American Journal of Medical and Dental Sciences* ή *European Journal of Chemistry*, όμως οι IP διευθύνσεις και οι τραπεζικοί λογαριασμοί για την κατάθεση του τιμήματος της δημοσίευσης βρίσκονται κατά κανόνα σε μη αγγλόφωνες χώρες, στο Πακιστάν, την Κίνα ή την Τουρκία.²⁸ Οι διαστάσεις του φαινομένου είναι τέτοιες, που στην αρθρογραφία γίνεται πλέον λόγος για «επιδημία πλαστών περιοδικών».²⁹ Δεν είναι αφελείς οι ερευνητές, η απάτη είναι ορατή. Όμως ο καταναγκασμός του *publish or perish*, το κυνήγι του μέγιστου αριθμού δημοσιεύσεων, καθιστά συχνά ελκυστική την προοπτική μιας επιστολής αποδοχής, έστω και επί πληρωμή, έστω ακόμη και αν το διεθνές περιοδικό με τον βαρύγδουπο τίτλο δεν το έχει ακούσει κανείς...

Για την προστασία της ανοικτής πρόσβασης, οι υποστηρικτές της οργανώθηκαν καλύτερα. Το 2003 δημιουργήθηκε, στο Πανεπιστήμιο του Lund στη Σουηδία, το ανεξάρτητο Directory of Open Access Journals (DOAJ),³⁰ με αυστηρά κριτήρια αποδοχής, όπου ευρετηριάζονται υψηλής ποιότητας περιοδικά ανοικτής πρόσβασης που διασφαλίζουν διαδικασίες κρίσης των άρθρων τους (αλλά και όσα αφαιρούνται από τον κατάλογο). Στην Ελλάδα, η εκστρατεία υπέρ της ανοικτής πρόσβασης υποστηρίζεται ενεργά από τον Σύνδεσμο Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών (ΣΕΑΒ), που είναι επίσης υπεύθυνος για τη συλλογική διαπραγμάτευση με τους εκδότες της εθνικής πρόσβασης Πανεπιστημίων και Ερευνητικών Κέντρων στις διεθνείς βάσεις δεδομένων. Τον Ιούνιο του 2018, ο ΣΕΑΒ δημοσίευσε τη «Διακήρυξη για την Ανοικτή Πρόσβαση στην Ελλάδα», ορίζοντας ρητά άμεσες πρωτοβουλίες σε αυτήν την κατεύθυνση και εκφράζοντας έτσι ενδιαφέρον να συμμετάσχει στην καθιέρωση μιας διεθνούς πρωτοβουλίας για τη μετατροπή των επιστημονικών περιοδικών από συνδρομητικά σε εκδόσεις Ανοικτής Πρόσβασης.³¹

Όλες αυτές οι εξελίξεις κινούνται στη σωστή κατεύθυνση της διάχυσης της γνώσης μακριά από αλλότρια επιχειρηματικά συμφέροντα, με ασφαλιστικές δικλείδες ποιότητας και βιώσιμη οικονομικά οργάνωση. Έχει γίνει συντεταγμένη δουλειά στο πλαίσιο διεθνών σχημάτων, όπως το φόρουμ των «Μεγάλων Διαπραγματεύσεων» (Big Deals) της Ένωσης των Ευρωπαϊκών Πανεπιστημίων (EUA), η Κοινοπραξία Βιβλιοθηκών Νοτίου Ευρώπης (SELL) και η Επιτροπή της Καινοτόμου Επιστημονικής Επικοινωνίας της Ένωσης Ευρωπαϊκών Ερευνητικών Βιβλιοθηκών (LIBER), από ανθρώπους που γνωρίζουν καλά το πεδίο, τους κινδύνους και την ανάγκη για τολμηρές αλ-

λαγές στο οικοδόμημα της επιστημονικής επικοινωνίας. Κατά τη γνώμη μας όμως, το πρόβλημα είναι κυρίως δομικό και αφορά την ουσία των ακαδημαϊκών λειτουργιών. Όσο επικρατεί το άκρικο *publish or perish*, όσο η κοινότητα επαφίεται στην τυφλή ευκολία των συντελεστών απήχησης και της κατάταξης περιοδικών, πανεπιστημίων και ινστιτούτων για μια τυπική μόνο αξιολόγηση της επιστημονικής αξίας μιας εργασίας ή ενός συναδέλφου, είναι βέβαιο ότι οι καλύτερες προθέσεις θα συνεχίσουν να ακυρώνονται στην πράξη από πιο επιτήδειους που θα βρίσκουν τρόπο να υπερπηδούν τα εμπόδια.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Το άρθρο βρίσκεται ακόμα αναρτημένο στον ιστότοπο του NYU, στο https://physics.nyu.edu/sokal/transgress_v2/transgress_v2_singlefile.html. Τελευταία πρόσβαση για όλες τις σημειώσεις: 26 Δεκεμβρίου 2018.
2. SCIdgen - An Automatic CS Paper Generator, στο <https://pdos.csail.mit.edu/archive/scigen/>
3. Richard Van Noorden, «Publishers withdraw more than 120 gibberish papers: Conference proceedings removed from subscription databases after scientist reveals that they were computer-generated», *Nature*, 24 Φεβρουαρίου 2014, στο <https://www.nature.com/news/publishers-withdraw-more-than-120-gibberish-papers-1.14763>.
4. «Another set of fake papers takes aim at social science's nether regions: Canine rape culture, anyone!», *The Economist*, 6 Οκτωβρίου 2018, στο <https://www.economist.com/science-and-technology/2018/10/06/another-set-of-fake-papers-takes-aim-at-social-sciences-nether-regions>.
5. Christopher Tancock, «When reviewing goes wrong: the ugly side of peer review: Illustrating some of the most common ways that things can go wrong during peer review – and what to do if this happens», Editors' Update, Elsevier, 23 Μαρτίου 2018, στο <https://www.elsevier.com/connect/editors-update/when-reviewing-goes-wrong-the-ugly-side-of-peer-review>.
6. Λαμβάνοντας υπ' όψιν τα συμπεράσματα της έρευνας, το *Journal of Neurochemistry* ανακοίνωσε ότι εγκαταλείπει αυτή την πρακτική. Βλ. Laura Hausmann / Barbara Schweitzer / Frank A. Middleton / Jörg B. Schulz, «Reviewer selection biases editorial decisions on manuscripts», *Journal of Neurochemistry*, 27 Ιανουαρίου 2018, στο <https://doi.org/10.1111/jnc.14314>.
7. Ewen Callaway, «Faked peer reviews prompt 64 retractions: The cull follows a similar discovery earlier this year», *Nature*, 18 Αυγούστου 2015, στο <https://www.nature.com/news/faked-peer-reviews-prompt-64-retractions-1.18202>.
8. Richard Smith, «Peer review: a flawed process at the heart of science and journals», *Journal of the Royal Society of Medicine*, 2006, 99(4), σ. 178-182, στο <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC1420798/>. Ione Fine / Alicia Shen, «Perish not publish? New study quantifies the lack of female authors in scientific journals», *The Conversation*, 8 Μαρτίου 2018, στο <https://theconversation.com/perish-not-publish-new-study-quantifies-the-lack-of-female-authors-in-scientific-journals-92999>.
9. Eric A. Fong, Allen W. Wilhite, «Authorship and citation manipulation in academic research», *PLoS One*, 6 Δεκεμβρίου 2017, στο <https://journals.plos.org/plosone/article?id=10.1371/journal.pone.0187394>.
10. Impact Factor List, «Top Publisher List», στο <https://www.>

- scijournal.org/top-international-journal-publisher.shtml.
11. Carlo Petrini / Enrico Alleva, «On the oligopoly of academic publishers», *Annali dell' Istituto Superiore di Sanità*, τομ. 51, No 4 (2015), στο <http://www.annali-iss.eu/article/view/292/153>. Vincent Larivière / Stefanie Haustein / Philippe Mongeon, «The Oligopoly of Academic Publishers in the Digital Era», *PLOS One*, 10 Ιουνίου 2015, στο <https://journals.plos.org/plosone/article?id=10.1371/journal.pone.0127502>.
 12. Stephen Buranyi, «Is the staggeringly profitable business of scientific publishing bad for science?», *The Guardian*, 27 Ιουνίου 2017, στο <https://www.theguardian.com/science/2017/jun/27/profitable-business-scientific-publishing-bad-for-science>. Glenn S. McGuigan, Robert D. Russell, «The Business of Academic Publishing: A Strategic Analysis of the Academic Journal Publishing Industry and its Impact on the Future of Scholarly Publishing», *Electronic Journal of Academic and Special Librarianship*, τομ. 9, No 3 (Winter 2008), στο http://southernlibrarianship.icaap.org/content/v09n03/mcguigan_g01.html.
 13. David W. Lewis, «Why Elsevier's Outrageous Profit Margin Could Turn Out to Be a Good Thing», Indiana University, Ιούνιος 2017, στο <https://goo.gl/Ddkjtb>.
 14. Buranyi, «Is the staggeringly», ό.π.
 15. Dana Ruggiero, «The black market in academic papers – and why it's spooking publishers», *The Conversation*, 13 Απριλίου 2016, στο <https://theconversation.com/the-black-market-in-academic-papers-and-why-its-spooking-publishers-57296>.
 16. Sarah Bond, «Dear Scholars, Delete your Account at Academia.edu», *Forbes*, 23 Ιανουαρίου 2017, στο <https://www.forbes.com/sites/drsarahbond/2017/01/23/dear-scholars-delete-your-account-at-academia-edu/#1011d1652d62>.
 17. Andrew Albanese, «Louisiana State University: Elsevier Is Blocking Campus IP Addresses, Dodging Lawsuit», *Publishers' Weekly*, 3 Μαΐου 2017, στο <https://www.publishersweekly.com/pw/by-topic/industry-news/publisher-news/article/73497-lsu-elsevier-is-blocking-campus-ip-addresses-dodging-lawsuit.html>.
 18. Calvin Reid, «Elsevier Awarded \$15M in Lawsuit against Pirate Sites», *Publishers' Weekly*, 23 Ιουνίου 2017, στο <https://www.publishersweekly.com/pw/by-topic/digital/content-and-e-books/article/74058-elsevier-awarded-15m-in-lawsuit-against-pirate-sites.html>; <https://www.theverge.com/2018/2/8/16985666/alexandra-elbakyan-sci-hub-open-access-science-papers-lawsuit>.
 19. Diana Kwon, «Major Publishers File Second Lawsuit Against ResearchGate», *The Scientist*, 9 Οκτωβρίου 2018, στο <https://www.the-scientist.com/news-opinion/major-publishers-file-second-law-suit-against-researchgate-64916>.
 20. <https://www.projekt-deal.de/about-deal/>.
 21. «Max Planck Society discontinues agreement with Elsevier; stands firm with Projekt DEAL negotiations», *Max Planck Digital Library*, 18 Δεκεμβρίου 2018, στο <https://www.mpdl.mpg.de/en/505>. Στην Ελλάδα, ισχύει ήδη η συλλογική διαπραγμάτευση με τους εκδότες για την πρόσβαση στις διεθνείς βάσεις δεδομένων, είναι η αποστολή του Συνδέσμου Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών.
 22. George Monbiot, «Scientific publishing is a rip-off: We fund the research, it should be free», *The Guardian*, 13 Σεπτεμβρίου 2018, στο <https://www.theguardian.com/commentisfree/2018/sep/13/scientific-publishing-rip-off-taxpayers-fund-research>.
 23. The Cost of Knowledge, στο <http://thecostofknowledge.com/>.
 24. Βλ. Gordon and Betty Moore Foundation Open Access Policy 2017, στο https://www.moore.org/docs/default-source/Grantee-Resources/open-access-policy.2017.pdf?sfvrsn=62556c0c_2. Bill & Melinda Gates Foundation Open Access Policy, στο <https://www.gatesfoundation.org/How-We-Work/General-Information/Open-Access-Policy>. Wellcome Trust Open Access Policy, στο <https://wellcome.ac.uk/funding/guidance/open-access-policy>.
 25. Horizon 2020, Open Science (Open Access), στο <http://ec.europa.eu/programmes/horizon2020/en/h2020-section/open-science-open-access>. Για το ιστορικό των σχετικών πρωτοβουλιών, βλ. επίσης τον ιστότοπο του Open Access Infrastructure for Research in Europe (OpenAIRE) στο <https://www.openaire.eu/openaire-history>.
 26. Claire Shaw, «Hundreds of Open Access journals accept fake science paper», *The Guardian*, 4 Οκτωβρίου 2013, στο <https://www.theguardian.com/higher-education-network/2013/oct/04/open-access-journals-fake-paper>.
 27. Για ένα μικρό δείγμα της έντονης και συνεχιζόμενης διαμάχης, βλ. Kate Worlock, «The pros and cons of Open Access», *Nature*, Μάρτιος 2004, στο <https://www.nature.com/nature/focus/accessdebate/34.html>. Jan Velterop, «The myth of “unsustainable” Open Access journals», *Nature*, March 2004, στο <https://www.nature.com/nature/focus/accessdebate/10.html>. «Enhancing the Debate on Open Access (2010). A joint statement by the International Federation of Library Associations and Institutions and the International Publishers Association», στο <https://www.ifla.org/publications/enhancing-the-debate-on-open-access>. Holly Else, «Radical open-access plan could spell end to journal subscriptions: Eleven research funders in Europe announce “Plan S” to make all scientific works free to read as soon as they are published», *Nature*, 4 Σεπτεμβρίου 2018, στο <https://www.nature.com/articles/d41586-018-06178-7>.
 28. John Bohannon, «Who's Afraid of Peer Review», *Science*, 4 Οκτωβρίου 2013, στο <http://science.sciencemag.org/content/342/6154/60.full>.
 29. Jack Leeming, «Science's fake journal epidemic», *Naturejobs*, 26 Ιουνίου 2017, στο <http://blogs.nature.com/naturejobs/2017/06/26/sciences-fake-journal-epidemic/>.
 30. Directory of Open Access Journals, στο <https://doaj.org/about>.
 31. Ερευνητικό Κέντρο «Αθηνά», «Η “Διακήρυξη για την Ανοικτή Πρόσβαση” έρχεται να ενισχύσει το μοντέλο Ανοικτής Πρόσβασης στις επιστημονικές δημοσιεύσεις για τη χώρα μας», 22 Ιουνίου 2018, στο <https://www.athenarc.gr/el/news/i-diakiryxi-gia-tin-anoi-kti-prosvasi-erhetai-na-enishysei-montelo-anoiktis-prosvasis-stis>.